

Scientific journal
PHYSICAL AND MATHEMATICAL EDUCATION
 Has been issued since 2013.

ISSN 2413-158X (online)
 ISSN 2413-1571 (print)

Науковий журнал
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА
 Видається з 2013.

<http://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/>

Рідкодубська А.А. Наукові підходи до проблеми професійної мобільності майбутнього фахівця соціальної сфери // Фізико-математична освіта : науковий журнал. – 2016. – Випуск 4(10). – С. 105-107.

Redkodubskaya A. Scientific approaches of the professional motilities of the future social workers // Physical and Mathematical Education : scientific journal. – 2016. – Issue 4(10). – P. 105-107.

УДК 378. 37

А.А. Рідкодубська

Хмельницький національний університет, Україна

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Сучасна система ринкових відносин, соціально-економічна нестабільність держави ставить перед майбутнім спеціалістом ряд вимог щодо можливостей реалізації професійної мобільності як в горизонтальному, так і у фронтальному розумінні. Однак система вищої освіти поки що не приділяє цьому аспекту підготовки майбутніх спеціалістів уваги. Пошук та реалізація умов, шляхів, методів і засобів підготовки професійно мобільного спеціаліста на сьогодні стає актуальною проблемою для всієї країни. Звичайно, розв'язання завдань по підготовці професійно мобільних майбутніх спеціалістів потребує глибинного теоретичного аналізу природи професійної мобільності, механізмів її формування і розвитку. Ця наукова проблема носить багаторівневий характер, що обумовлений економічними, соціокультурними, політичними факторами її формування. Навчання на компетентнісній основі забезпечує гнучкість професійної освіти та формування професійно мобільного майбутнього працівника соціальної сфери.

Аналіз актуальних досліджень. Протягом останніх років науковцями активно розробляються технології формування професійної мобільності фахівців. Деякі аспекти вивчення професійної мобільності розглядаються ученими, вирізняючи їх з-поміж проблем формування професійної компетентності фахівців різного профілю. Особливості формування професійної мобільності в процесі навчання у вищій школі розробляється в працях Є. Іванченко, І. Хом'юк, І. Шпекторенко, О. Яненко та ін.

Водночас, практично відсутні спеціальні дослідження, в яких безпосередньо розглядався б процес формування професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери.

Метою статті є аналіз наукових підходів до проблеми розвитку професійної мобільності працівників соціальної сфери в науковій літературі.

Виклад основного матеріалу Проаналізувавши проблему мобільності в науковій літературі ми прийшли до висновку, що основою філософського підходу до проблеми формування професійної мобільності є праці Е. Дюркгейма, М. Вебера, А.Шюца, М. Шелера та інших. У їхніх працях розкривається сутність категорії «мобільність» через аналіз основних законів діалектики, оскільки поетапне накопичення кількісних змін та їхній перехід на певній стадії до корінних якісних змін забезпечують поступальний розвиток особистості. Зауважимо, що у моделі процесу формування мобільності цей стрибок розуміється як розрив між старим і адаптацією до нового.

Активний розгляд вказаної проблеми в професійній педагогіці розпочався у 70-і роки ХХ століття. Професійну мобільність на той час визначали переважно як готовність працівника, у тому числі державного службовця, до швидкої зміни у виконанні виробничих завдань, робочих місць і навіть спеціальностей в рамках однієї професії або галузі, здатність швидко опанувати нові спеціальності або зміни в них, що виникають під впливом технічних перетворень. Так, Л.Рибникова і Л.Лесохіна розглядають поняття соціально-професійної мобільності з двох позицій, як необхідність:

- адаптуватися до реальних життєвих ситуацій, що зумовлюються зовнішніми умовами (відсутністю робочих місць, низькою заробітною платнею, побутовою невпорядкованістю тощо);
- самовдосконалюватися, на підставі вже набутого рівня грамотності, освіченості та професійної компетентності [3, с.45].

Професійна мобільність традиційно досліджується в соціології. Результати вивчення різних її аспектів широко представлені у класичних працях західних і радянських соціологів (Р. Бендікс, Т. Заславська, С. Ліпсет, Р. Ривкіна, Е. Саар, П. Сорокін, М. Тітма, Г. Чередниченко, Шубкін та ін.). Термін „соціальна мобільність” уведено в соціологію П. Сорокіним [4, с. 361]. Без сумніву, науковий доробок П. Сорокіна - геніальне за своєю системністю і багатогранністю джерело, на яке посилаються практично всі сучасні дослідники мобільності. Саме в цій науковій праці вперше було систематизовано основні поняття та принципи дослідження горизонтальних і вертикальних переміщень індивідів у неоднорідному соціальному просторі.

Під соціальною мобільністю розумівся будь-який перехід або переміщення соціального об'єкта, створеного або модифікованого завдяки діяльності, від однієї соціальної позиції до іншої. Відповідно концепції соціального простору, П. Сорокіна, культурний, символічний, соціальний і владний капітал визначають віднесеність людини до певної соціальної групи, виявляючи її професійну приналежність, що виступає стратифікаційно-статусною ознакою. Конкретний вимір соціальної стратифікації, на думку вченого, може бути зведений до основних форм: економічної, політичної та професійної стратифікації.

При цьому соціологи зосереджують основну увагу, насамперед, на цілях і мотивах мобільності та соціальної адаптації, переміщеннях індивідів у сферах суспільного життя, шансах на кар'єру тощо.

Дослідженням соціокультурних аспектів професійної мобільності займалися зарубіжні соціологи кінця ХХ ст. Д. Голдторп, Б. Вегенер, В. Улті, Р. Льюкс, І. Соренсен. Вчені розглядають соціокультурну мобільність як сукупність елементів внутрішнього життя соціальних суб'єктів, об'єднаних у цілісну систему, яка забезпечує той ступінь суб'єктивної рухливості, який потрібен для адаптації до навколишнього середовища або для активного впливу на неї.

Поняття професійної мобільності фахівця в умовах ринкової економіки у суто економічному контексті розкрито в наукових розвідках вітчизняних учених (Л. Данилова, Н. Ничкало, О. Симончук, О. Щербак) та зарубіжних науковців (П. Блау, Н. Василенко, Е. Корчагін, Г. Мухамедзянов, О.Олейнікова, О. Філатов, Д. Чернилевський). Проблеми вивчення окремих аспектів поняття професійної мобільності та її формування присвятили свої роботи К. Барбакова, В. Войнович, І. Мартинюк, В. Осовський, О. Шкаратан, В. Ядов та інші. Узагальнюючи аналіз сучасних економічних наукових джерел, можна виділити два підходи до розуміння мобільності: 1) як здатності і готовності робочої сили змінювати місце, регіон, сферу діяльності; 2) як процес руху робочої сили взагалі.

Значна увага готовності особистості до самореалізації та мобільності приділяється у дослідженнях психологів Б. Ананьєва, Г. Вайзера, П. Горностая, Ю. Дворецької, Е. Зеєр. Наукові розвідки Л. Левченко, М. Дьяченко, Е. Зеєр, присвячені психологічній готовності особистості до змін у професійному становленні. При цьому професійна мобільність розглядається вченими як «здатність і готовність особистості достатньо швидко й успішно оволодівати новою технікою, технологією, набувати нових знань і вмінь, що забезпечують ефективність нової діяльності». Так, М. Дьяченко аналізуючи поняття професійної мобільності вважає, що це; «готовність і здатність фахівця до оперативного відбору та реалізації оптимальних способів виконання різноманітних завдань у межах своєї професії, успішного «переключення» на іншу діяльність або зміни видів діяльності» [1, с. 57].

На думку науковців Л. Горюнової, Е. Зеєра, Б. Ігошева, можливість здійснення людиною переміщень, змін у своїй професійній діяльності обумовлюється наявністю компетенцій і компетентностей. Іншим настільки ж значимим фактором забезпечення професійної мобільності вчені вважають наявність у людини певних особистісних якостей: соціальна активність, що виражається в готовності брати участь у різних суспільних заходах, проектах різної змістовної спрямованості; висока адаптивність до різних суспільних ситуацій, функціонально різних видів діяльності; креативність, творче перетворення будь-якої ситуації. Ми поділяємо думку науковців в тому, що підґрунтям професійної мобільності є широкопрофільна загальна професійна підготовка та володіння набором ключових компетенцій, що формують загальнокультурне ядро справжнього професіонала. Отже, професійна мобільність розкривається в контексті особистісно - діяльнісного, системно - синергетичного, подійного й компетентнісного підходів

Е. Зеєр, аналізуючи психологію професійного розвитку, звертається до професійної мобільності як до готовності і здатності працівника до зміни виробничих завдань, які він виконує, до засвоєння нових спеціальностей чи змін у них, що виникають під впливом технічних і технологічних перетворень, тобто як ефективну адаптацію особистості до вимог професії [2, с.16]. Науковець стверджує, що у сучасній професійній освіті професійна мобільність розглядається у таких аспектах:

соціально-економічному – як готовність і здатність адаптуватися до мінливих умов ринку;

професіологічному – як готовність і здатність достатньо швидко і успішно засвоювати нову техніку і технології у межах однієї професії, при необхідності оволодівати суміжними і новими професіями, здійснювати статусні переміщення у просторі професійної ієрархії [там само с. 132].

Отже, на основі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження, ми погоджуємось з Р. В. Чубуком про те, що «успіх діяльності соціального працівника має визначатися здатністю гнучко реагувати на постійно-змінні соціальні та професійні умови. Саме професійна мобільність соціального працівника забезпечує: внутрішній механізм розвитку якостей його особистості через сформованість ключових, загально-професійних компетенцій; детерміновану подіями його діяльність, що змінює середовище, а результатом виступає його самореалізація як у професії, так і щоденному житті; процес перетворення не тільки самого себе, але й професійного і життєвого середовища.» [5, с.85] Узагальнюючи вищезазначене, майбутній працівник соціальної сфери, має бути спроможним динамічно перебудувати професійну діяльність відповідно вимог ринку праці, для чого необхідно володіння компетенціями. Звертаємо увагу на те, що якісно сформовані професійні компетенції здатні забезпечити майбутньому працівнику соціальної сфери високий рівень пререорієнтації, якісного підвищення кваліфікації, гнучкості професійних домагань та освіти протягом усього життя.

На нашу думку, педагогічні засади розвитку професійної мобільності майбутнього працівника соціальної сфери в умовах вищого навчального закладу включають: педагогічну концепцію, принципи відбору відповідних змісту, форм та методів професійної підготовки, технологічну модель розвитку професійної мобільності майбутнього працівника соціальної сфери у вищому навчальному закладі та критерії забезпечення ефективності розвитку професійної мобільності майбутнього працівника соціальної сфери. Отже, цілеспрямований розвиток професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери можливий, коли процес навчання орієнтований на сприяння становленню особистості, здатної до саморозвитку, та в процесі навчання моделюється реальний досвід мобільного вирішення студентами соціальних проблем. Фактором розвитку професійної мобільності майбутнього соціального працівника є спеціально збагачене освітнє середовище вищого навчального закладу з урахуванням його змістового, соціального, організаційно-технологічного компонентів. Основними критеріями професійної мобільності майбутнього працівника соціальної сфери є: здатність робити вільний вибір у процесі прийняття і реалізації професійних рішень, наявність мотивації досягнення,

готовність до професійного самовдосконалення. Системоутворюючими якостями професійної мобільності майбутнього соціального працівника у взаємодії з клієнтами виступають загальні професійні якості – соціальна відповідальність, комунікативність, пізнавальна активність – і спеціальні професійні якості – толерантність, креативність, готовність до ризику, рефлексивність, емпатійність, емоційна стабільність. Однією з ключових фігур освітньої системи повинен стати майбутній соціальний працівник як фахівець, що сприяє реалізації полісуб'єктного підходу до вирішення проблем та реалізує нові динамічні інтегровані моделі взаємодії.

Висновки. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні моделі формування професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери

Список використаних джерел

1. Дьяченко М.И. Психологический словарь-справочник / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – М. : Харвест, 2004. – 567с.
2. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособие для студ. вузов / Эвальд Фридрихович Зеер. – М. : Академический проект, Фонд Мир, 2008. – 336 с. – С. 16.
3. Лесохина, Л.Н. К обществу образованных людей. Теория и практика образования взрослых. / Л.Н. Лесохина. – СПб.: ИОВ РАО, «Тускарора», 1998.
4. Сорокін П.А. Нотатки соціолога: Соціологічна публіцистика. – Спб.: Алетіта, 2000.
5. Чубук Р.В. Теоретичні засади формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників // Наук. Вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. – Одеса. – №1, 2015 – С. 83-87.

Анотація. Рідкодубська А. Наукові підходи до проблеми професійної мобільності майбутнього фахівця соціальної сфери.

Стаття присвячена теоретичному аналізу наукових підходів до поняття «професійна мобільність». Виокремлені основні підходи до поняття, що обумовлюють актуальність професійної мобільності працівників соціальної сфери. Також проаналізовано сутність професійно-педагогічної мобільності та основні напрями її формування. Розглянуто особливості формування професійної мобільності працівника соціальної сфери та проаналізовано основні етапи її формування.

Ключові слова: професійна мобільність, професійна мобільність працівників соціальної сфери, саморозвиток, якості особистості.

Аннотация. Редкодубская А. Научные подходы к проблеме профессиональной мобильности будущего социального работника.

Статья посвящена теоретическому анализу научных подходов к понятию «профессиональная мобильность». Выделены основные подходы к понятию, что обуславливают актуальность профессиональной мобильности работников социальной сферы. Также проанализирована сущность профессионально-педагогической мобильности и основные направления ее формирования. Рассмотрены особенности формирования профессиональной мобильности работника социальной сферы и проанализированы основные этапы ее формирования.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, профессиональная мобильность работников социальной сферы, качества личности.

Abstract. Redkodubskaya A. Scientific approaches of the professional motilities of the future social workers

The article is devoted to theoretical analysis of scientific approaches to the concept of "professional mobility".

The basic approaches to the concept, determine the topicality of professional mobility in social workers. The essence of professional and pedagogical mobility is expressed in the willingness of the individual to self-development, to educate them and transform them, building a construct of your professional self, readiness in the course of their professional activities to successfully adapt to the changing conditions of professional and pedagogical environment. Also examines the nature of vocational and educational mobility and the main directions of its formation. Professional mobility implies a high level of generalized professional knowledge, commitment to operational selection and implementation of optimal ways to perform different tasks in the field of their profession. In the face of rapid changes in technology and production technology professional mobility is an important component in the qualification structure of the future specialist.

Scientists allocate four stages of formation the professional mobility: 1) determine the level of knowledge and motivation for professional mobility; 2) acquiring awareness on this issue, as well as the systematization and generalization of the acquired knowledge; 3) enhance professional mobility by improving the acquired knowledge and skills, and the development of creativity and independence in the process of formation the professional mobility. 4) Evaluation and adjustment of formational results the professional mobility.

The peculiarities of formation the professional mobility in social workers and analyzed the main stages of its formation.

The material allows to draw the following conclusions: the formation of professional mobility in future social workers is a dynamic, systemic, educational process that is characterized by unity of purpose, innovative technologies through the introduction of forms and methods of training aimed at personality development, readiness for self-development and adaptation in a changing environment the professional environment in the course of professional activities.

Key words: professional mobility, professional mobility of social workers, professional competent, self-development, personality.